

DOI: 10.31388/2519-884X-2023-49-52-62

УДК: 339.922:332.142(477)

*Почерніна Н.В., к.е.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного
e-mail: nataliia.pochernina@tsatu.edu.ua
ORCID <https://orcid.org/0000-0002-6109-6099>*

МІЖНАРОДНА ІНТЕГРАЦІЯ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЦІЛЕЙ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Анотація. Проаналізовано динаміку індексу схильності регіонів України до міжнародної інтеграції за період 2016-2021 рр. Складено матрицю інтеграційної активності регіонів та економічних районів, на основі якої виявлено регіональні диспаритети. Конкретизовано цілі політики стимулювання міжнародної інтеграції на рівні окремого регіону та країни в цілому.

Ключові слова: міжнародна інтеграція, регіональний аналіз, економічний район, індекс схильності до інтеграції, економічна політика, цілі мезо- та макрорівня.

JEL code classification: F15, O18, R58

Постановка проблеми. Економічні системи сучасних країн за критерієм зв'язку із зовнішнім середовищем є відкритими. Міжнародні відносини стали вагомим чинником суспільного розвитку і в умовах наростаючої глобалізації поступово еволюціонують від простих до складних форм, що виникають в результаті поглиблення інтеграційних процесів. Відтак, увага до політики сприяння міжнародній інтеграції є об'єктивно обумовленою і на рівні регіонів, і на рівні країни, і на рівні світового господарства. Для України, яка виборює право на реалізацію обраного вектору європейської та євроатлантичної інтеграції, ці питання є вкрай актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження процесів міжнародної економічної інтеграції суттєво активізувались після публікації у 1961 р. роботи Бела Баласса «Теорія економічної інтеграції», яка розкривала зміст даної категорії, описувала різні її форми, характеризувала її політичні та ідеологічні аспекти. Підхід автора до відокремлення понять «інтеграція як процес» та «інтеграція як стан» [1, с. 174] отримав свій розвиток у працях зарубіжних вчених Ф. Канерта (Kahnert), Е. Річардса (Richards), Р. Аллена (Allen), Ф. Махлупа (Machlup), Ч. Стейлі (Staley) у 60-70-х роках ХХ ст., Д. Зденека (Zdenek), Д. Грінвей (Greenway), А. Ель-Агра (El-Agra), Х. Хазе (Khazeh), Д. Кларка (Clark) у 80-90-х роках, К. Калотай (Kalotay), Ф. Руеда-Жункера (Rueda-Junquera) у 2000-х роках. Частина іноземних наукових розвідок присвячена регіональній інтеграції, зокрема праці Дж. Адьбертін (Albertin), Дж. Бхагваті (Bhagwati), М. Бурфішер (Burfisher), Ш. Робінсон (Robinson), К. Тілфердер (Thierfelder), Х. Де Мело (De Melo), А. Панагарія (Panagariya), Д. Родрік (Rodrik) [2]. Питання розвитку міжнародної інтеграції залишаються в центрі уваги й сучасних українських науковців, зокрема Є. Буряка [3], О. Мороз [4], М. Резнічук [5], Л. Кураха [6]. Окремим аспектам регіональної інтеграції присвячені роботи Т. Деркач [7], М. Лизун [8], Є. Созінової [9], В. Бабенко, І. Перезової, М. Кравченко, М. Крутько, Д. Бабенко [10] та багатьох інших. Незважаючи на значну кількість публікацій, дана проблематика не втрачає своєї актуальності, оскільки міжнародна інтеграція є складним процесом та має суттєву практичну значимість для України. Тому подальші дослідження у цьому напрямі є доцільними і важливими.

Мета статті. Метою даної статті є конкретизація цілей економічної політики на мезо- та макрорівні з метою стимулювання міжнародної економічної інтеграції України у повоєнний період. На реалізацію поставленої мети орієнтовані наступні завдання дослідження: 1) здійснити оцінку схильності регіонів України до міжнародної інтеграції; 2) сформулювати матрицю інтеграційної активності регіонів у розрізі економічних районів; 3) конкретизувати

цілі, засоби та інструменти економічної політики, які будуть сприяти підвищенню ефективності інтеграційних процесів задля прискорення повоєнного відновлення України.

Виклад основного матеріалу. Процес інтернаціоналізації господарського життя поступово зміщує акценти в теорії міжнародної інтеграції на регіональний рівень, внаслідок чого в науковому обігу з'явилися поняття «регіональна інтеграція», «регіоналізм», «регіоналізація». На думку М. Лизун, «всі три терміни можуть використовуватися як на макрорівні (для концептуалізації інтеграції держав), так і на мезорівні (щодо інтеграції регіонів всередині держави чи прикордонних регіонів) [8, с. 103]. На нашу думку, така відмінність концептуальних підходів не заперечує самого факту підвищення ролі регіонів, оскільки, за висловом Є. Буряка, «само потенціал регіонів вже постає реальним майбутнім міст, країн, континентів, світової економіки» [3, с. 97]. Ми поділяємо точку зору М. Резнічук, що «результатом інтеграції повинні бути зміни у прийнятті рішень вже не на національному, а регіональному рівні, без застосування примусу» [5, с. 63]. Це зовсім не означає, що стратегічні цілі, сформовані на національному рівні, втрачають свою пріоритетність. Навпаки, проголошений Україною європейський та євроатлантичний вектор розвитку стимулює розвиток міжрегіональної інтеграції передусім прикордонних областей, на чому наголошує Л. Курах [6, с. 13]. Однак, з урахуванням уроків історичного досвіду України, пов'язаного, за твердженням О. Мороз, «як із тісною економічною (політико-правовою та соціально-ідеологічною) міжнародною інтеграцією (у рамках країн – учасниць СРСП), так і з реінтеграцією та руйнацією налагоджених економічних зв'язків під час набуття нею незалежності» [4, с. 29], політика стимулювання економічної інтеграції на регіональному рівні потребує переосмислення та удосконалення. Ми погоджуємося з висновком В. Бабенко та колективу авторів про те, що «інтеграційна політика України завжди була нечіткою та складною. Це зумовлено впливом, з одного боку, європейської, а з іншого – неєвропейської моделі економічного розвитку» [10, с. 4]. Відтак, дуже важливим є визначення довгострокових цільових орієнтирів політики інтеграції. Вважаємо що саме на регіональному рівні більш ефективно можна застосовувати інституційний метод інтеграції, сутність якого Р. Саннвальд Р. та Дж. Столер трактують як сукупність адміністративних засобів, що може підтримуватися лише безперервними адміністративними діями [11, с. 84]. Таке цілеспрямоване регулювання на мезорівні дозволить, на наш погляд, створити кращі передумови для реалізації синергії регіональної інтеграції, описаної Є. Созіною, відносно залучення прямих іноземних інвестицій [9, с. 7], що є необхідною умовою здобуття інтеграційних переваг, що можуть слугувати фактором підвищення добробуту населення в межах конкретного регіону.

Початковим етапом формування цільових орієнтирів політики стимулювання інтеграції є аналіз інтенсивності включення регіонів в інтеграційні процеси. В межах даного дослідження використано методику, описану В. Резніковим [12, с. 17], адаптовану до оцінки передумов інтеграції з межах економічних районів України.

На першому етапі здійснювався збір статистичних даних по регіонам України, необхідних для обрахунку індикаторів інтеграційної активності регіонів, а також їх агрегування в розрізі економічних районів. Використовувалась концепція макроекономічного районування України, запропонована Інститутом регіональних досліджень НАН України, згідно з якою територія країни розподілена на шість районів [13, с. 219].

Приклад узагальнення вихідних даних для одного року наведено у таблиці 1.

В таблиці агреговане значення для кожного соціально-економічного району розраховано як сума показників регіонів, що сформували район.

На другому етапі здійснювався обрахунок таких індикаторів інтеграційної активності регіону як: обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу, дол. (X1), темп росту прямих іноземних інвестицій, % до попереднього року (X2), темп росту обсягу експорту товарів, % до попереднього року (X3), темп росту обсягу імпорту товарів, % до попереднього року (X4), темп росту обсягу експорту послуг, % до попереднього року (X5), темп росту обсягу імпорту послуг, % до попереднього року (X6). Приймаючи до уваги неповноту оприлюднення статистичної інформації в умовах воєнного часу та окупації частини території, було прийнято

рішення: 1) динаміку індикаторів аналізувати за період 2016-2021 років; 2) склад Причорноморського економічного району у даному дослідженні обмежити трьома областями.

Таблиця 1

Вихідні дані регіонів за економічними районами України для 2022 року

	Наявне населення ¹	Прямі іноземні інвестиції ²	Експорт товарів	Імпорт товарів	Експорт послуг	Імпорт послуг
	<i>Осіб</i>	<i>млн. дол. США</i>				
Україна ³	41167336	50986,7 ⁴	44135,6	55395,7	9166 ⁵	3015,1 ⁵
у т. ч. за соціально-економічними районами						
ЗАХІДНИЙ	9149742	5365,9	8556,7	11221,2	1539,8	286,7
Волинська обл.	1021356	367,7	1065,7	2034,2	97,2	35,3
Закарпатська обл.	1244476	589,9	1970,4	1645,4	315,5	25,5
Івано-Франківська обл.	1351822	1321,3	684,5	598	54	18,5
Львівська обл.	2478134	2194,5	3024,9	5387,5	800,8	129,2
Рівненська обл.	1141784	421,8	744,2	550,9	90,2	49,1
Тернопільська обл.	1021713	404,3	780,4	518,9	103,3	25,2
Чернівецька обл.	890457	66,4	286,6	486,3	78,8	3,9
ЦЕНТРАЛЬНИЙ	10784815	25327,3	17669,5	29068,3	4559,4	1754
Вінницька обл.	1509515	925,3	1600,5	622,8	201,4	50,7
Житомирська обл.	1179032	682,7	718	1206	84,3	14,2
Київська обл.	1795079	2282,6	2095,7	3621,1	165,9	115,6
Хмельницька обл.	1228829	1000,6	780,2	707,5	31,5	19,4
Черкаська обл.	1160744	464,4	1293,9	607	55,9	18,4
Чернігівська обл.	959315	649,2	717,5	300,4	26,9	11,2
м. Київ	2952301	19322,5	10463,7	22003,5	3993,5	1524,5
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ	4984305	2952,4	3470,4	3036,9	345,5	97,2
Полтавська обл.	1352283	1480,5	1867	1201,5	31	62,3
Сумська обл.	1035772	518,1	723,7	582,5	18	15,2
Харківська обл.	2596250	953,8	879,7	1252,9	296,5	19,7
СХІДНИЙ	6162293	2823,3	292,9	151,3	15,2	
Донецька обл.	4059372	2438,1	284,2	139	13,8	19,7
Луганська обл.	2102921	385,2	8,7	12,3	1,4	к/с
ПРИДНІПРОВСЬКИЙ	5638659	7524,8	9932,7	5396,5	305,5	186,6
Дніпропетровська обл.	3096485	5772,7	6250,8	3951,6	156,2	163,5
Запорізька обл.	1638462	1558,1	2808,7	1195,4	120,5	14,7
Кіровоградська обл.	903712	194	873,2	249,5	28,8	8,4
ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ	4444811	3004,9	4100	2902,8	734,8	
Миколаївська обл.	1091821	750	1642,9	733,5	169,2	20,3
Одеська обл.	2351392	1815,9	2400,1	2132,5	561,6	385,6
Херсонська обл.	1001598	439	57	36,8	4	к/с
АР Крим	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д
м. Севастополь	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д

Джерело: складено та розраховано автором за даними [14, 15]

Примітки:

¹ на 1 січня 2023 року;

² залишки на 31 грудня 2022 року;

³ без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини

тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

⁴ з урахуванням інвестицій фізичних осіб у нерухомість, нерозподілених за регіонами;

⁵ з урахуванням не розподілених за регіонами обсягів

н/д – немає даних;

к/с– дані не оприлюднюються з метою виконання вимог Закону України "Про офіційну статистику" щодо забезпечення гарантій органів державної статистики щодо статистичної конфіденційності

На третьому етапі здійснювалось нормування показників за формулами 1 (для регіонів) та 2 (для економічних районів):

$$Y_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_{im}} \quad (1)$$

де Y – нормоване значення показника

X – вихідне значення показника

i - певний індикатор інтеграційної активності

j – певний регіон України

m – певний економічний район

$$Y_{im} = \frac{X_{im}}{X_{ik}} \quad (2)$$

де X_{ik} - значення певного індикатора для країни

На третьому етапі розраховувався індекс схильності регіонів та економічних районів до міжнародної інтеграції за формулою:

$$I = \sqrt[6]{Y_1 \times Y_2 \times Y_3 \times Y_4 \times Y_5 \times Y_6} \quad (3)$$

Результати обрахунку індексу для регіонів наведені у таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка індексу схильності регіонів України до міжнародної інтеграції за період 2016-2021 рр.

ЗАХІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РАЙОН						
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Волинська	0,95	1,026	0,944	1,021	0,822	0,879
Закарпатська	0,919	0,951	0,977	0,849	0,892	0,981
Івано-Франківська	1,159	1,115	1,101	0,885	0,97	1,14
Львівська	1,131	1,043	1,079	1,187	1,141	1,036
Рівненська	0,905	0,992	0,9	0,948	1,135	1,011
Тернопільська	0,63	0,786	0,929	0,954	0,949	0,874
Чернівецька	0,645	0,779	0,81	0,862	0,696	0,63
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РАЙОН						
Вінницька	0,729	0,715	0,779	0,875	0,784	0,668
Житомирська	0,829	0,68	0,85	0,752	0,709	0,75
Київська	0,854	0,784	0,838	0,756	0,948	0,897
Хмельницька	0,685	0,843	0,823	0,789	0,824	0,742
Черкаська	0,657	0,588	0,669	0,63	0,789	0,758
Чернігівська	0,638	0,914	0,756	0,733	0,786	0,796
м. Київ	1,148	1,217	1,202	1,147	1,19	1,196
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РАЙОН						
Полтавська	0,933	1,183	1,094	1,146	1,05	1,108

Сумська	0,821	1,186	0,939	0,919	1,048	0,83
Харківська	0,994	0,837	1,018	0,878	0,984	0,963
СХІДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РАЙОН						
Донецька	1,059	1,09	1,075	1,006	1,019	1,015
Луганська	0,807	0,751	0,676	1,025	0,957	0,942
ПРИДНІПРОВСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РАЙОН						
Дніпропетровська	1,029	0,998	1,042	1,096	1,086	1,086
Запорізька	0,928	1,102	0,989	0,836	0,918	0,876
Кіровоградська	0,759	0,639	0,779	0,723	0,779	0,596
ПРИЧОРНОМОРСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ РАЙОН						
Миколаївська	0,861	0,807	0,885	0,975	0,914	1,193
Одеська	1,067	1,092	1,037	0,994	1,064	0,901
Херсонська	0,787	0,994	0,958	1,197	0,763	0,917

Джерело: розраховано автором

В таблиці 2 більш насичений колір відповідає вищій схильності регіону до міжнародної інтеграції. Так, в межах Західного економічного району вищу активність в інтеграційних процесах демонстрували Івано-Франківська та Львівська області. В межах Центрального району абсолютне лідерство належало м. Києву як столиці України та місту державного значення. Серед областей вищу схильність до інтеграції мала Київська область. В Північно-східному районі лідирувала у довоєнному періоді Полтавська область. В межах Східного району більш активною була Донецька область, в межах Придніпровського району – Дніпропетровська область, а в межах Причорноморського району – Одеська область. Три регіони – Львівська, Донецька області та м. Київ - підтримували усталену високу схильність до міжнародної інтеграції на протязі п'ятирічного періоду зі значенням індексу, більшим за одиницю.

Активність соціально-економічних районів України у процесах міжнародної інтеграції можна оцінити за допомогою рисунка 1.

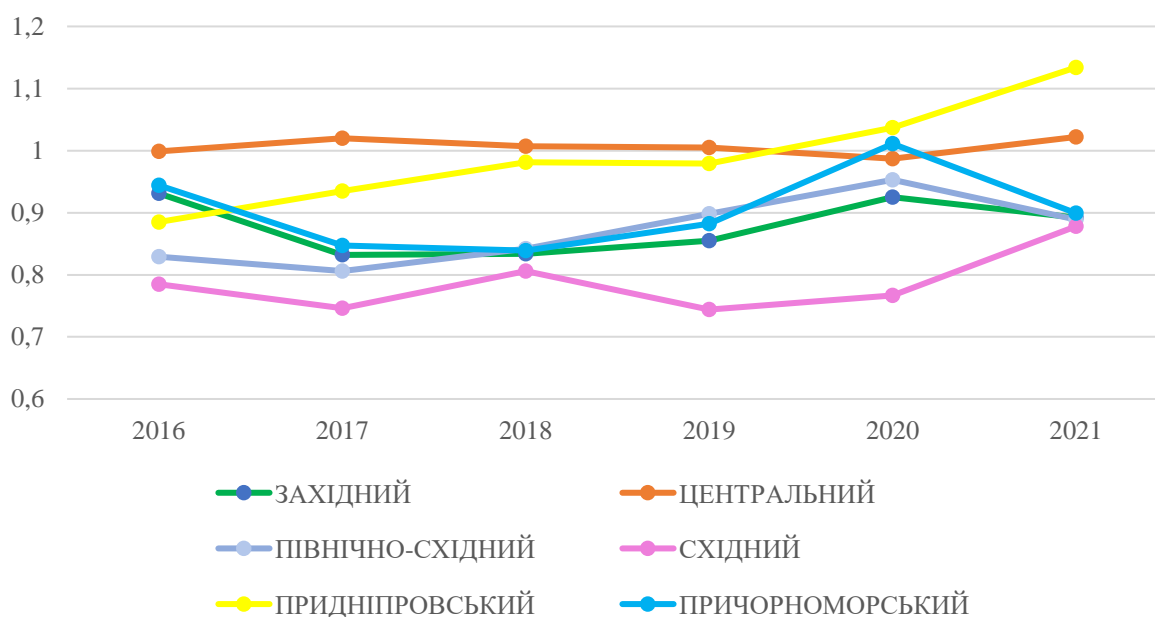

Рис. 1 Динаміка індексу міжнародної інтеграції економічних районів України

Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків.

Рисунок демонструє сталу схильність до міжнародної інтеграції Центрального району та зростаючу на протязі п'ятирічного періоду схильність Придніпровського району. Для Східного району позитивна динаміка індексу була притаманна у 2019-2021 роках. Для Західного, Північно-східного та Причорноморського районів позитивний тренд 2017-2020 років був перерваний спадом індексу у 2021 році. За інтенсивністю міжнародної інтеграції перевага належить Центральному та Придніпровському районам, а найменшою інтенсивністю відзначився Східний економічний район.

Отже, проведений аналіз виявив певні диспропорції в розвитку інтеграційних процесів, що потребує коригування цілей економічної політики на мезо- та макрорівні. Причому цілі регіонального та національного рівня щодо стимулювання міжнародної інтеграції мають бути узгодженими, щоб забезпечити реалізацію синергетичних ефектів.

Необхідною передумовою визначення цільових орієнтирів є формування матриці інтеграційної активності регіонів з урахуванням впливу зовнішнього середовища відповідного економічного району. Така матрична модель наведена таблиці 3

Таблиця 3

Розподіл регіонів України за схильністю до міжнародної інтеграції у 2016-2021 рр.

Висока	Індекс схильності до міжнародної інтеграції району (середній за період)	≥ 1,0	Черкаська (0,682)	Вінницька (0,758), Житомирська (0,762), Хмельницька (0,784), Чернігівська (0,771)	Київська (0,846)	м. Київ (1,183)	
Середня		0,801 - 0,999		Чернівецька (0,737), Кіровоградська (0,713)	Тернопільська (0,854)	Волинська (0,94), Закарпатська (0,928), Запорізька (0,942), Миколаївська (0,939), Рівненська (0,982), Сумська (0,957), Харківська (0,946), Херсонська (0,936)	Дніпропетровська (1,056), Івано-Франківська (1,062), Львівська (1,103), Одеська (1,026), Полтавська (1,086)
Низька		≤ 0,800			Луганська (0,860)	Донецька (1,044)	
Рівень схильності			≤ 0,7	0,701 - 0,800	0,801 - 0,900	0,901 - 1,0	≥ 1,001
		Індекс схильності до міжнародної інтеграції регіону (середній за період)					
		низька	нижче середньої	Середня	вище середньої	висока	

Примітка: кольором виділені прикордонні регіони

Джерело: складено автором на основі власних розрахунків

Практична значимість матриці полягає у наступному:

1) продемонстровано, що прикордонні регіони в своїй більшості (9 з 15) мають індекс схильності до міжнародної інтеграції від середнього до високого рівня;

2) зафіксовано значний розрив в інтеграційній активності м. Києва та інших регіонів України;

3) акцентовано увагу на відновлюваному потенціалі Донецької та Луганської областей, які навіть за умов часткової окупації підтримували інтеграційну активність на середньому та високому рівні;

4) виявлено диспаритет в межах економічних районів: низька схильність до міжнародної інтеграції Черкаської області при високому рівні активності Центрального району, відносне відставання Кіровоградської області порівняно з іншими регіонами Придніпровського економічного району та відставання Чернівецької області від регіонів-партнерів Західного економічного району.

Виявлені диспаритети мають бути враховані у процесі формування та реалізації політики стимулювання міжнародної інтеграції у повоєнний період. Авторське бачення цільових орієнтирів наведено на рис. 2

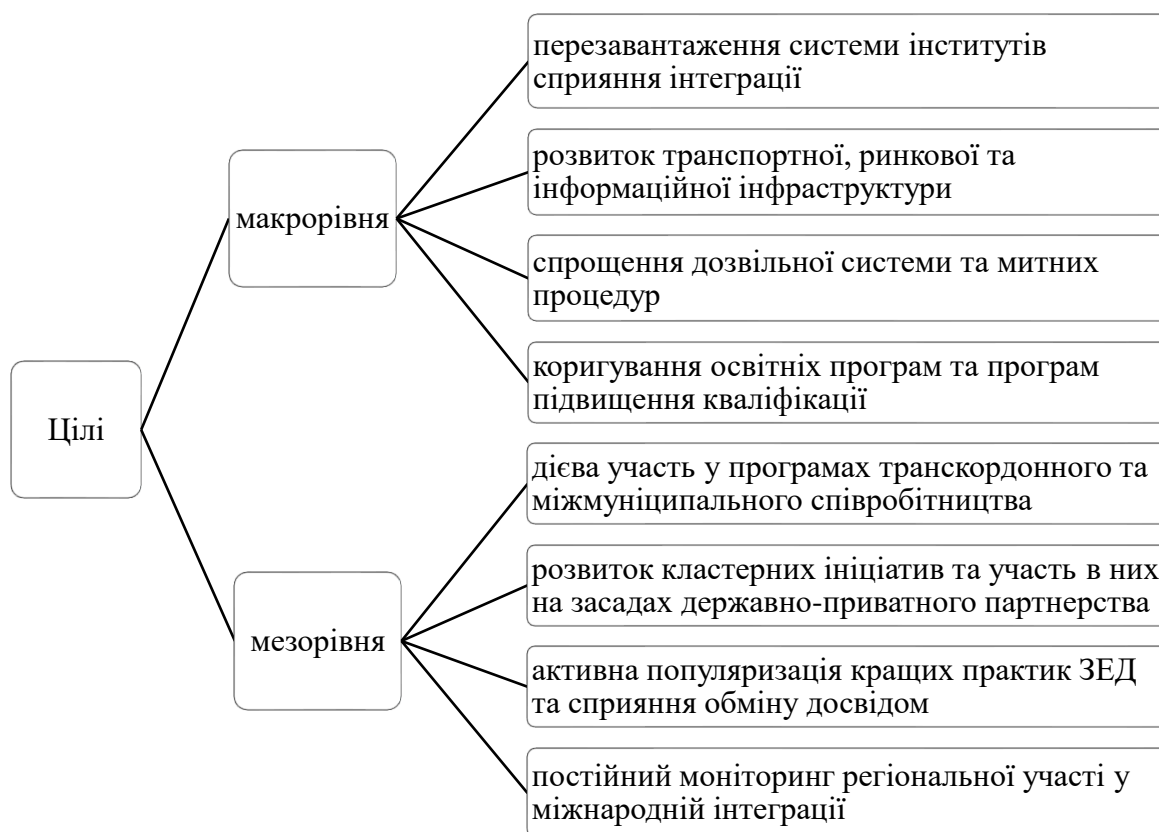

Рис. 2 Основні цілі активізації міжнародної інтеграції регіонів України у повоєнний період

Джерело: побудовано автором

Обґрунтування цілей, запропонованих на рис. 2, полягає у наступному:

- за умов розвитку інтернаціоналізації господарського життя соціально-економічний прогрес значною мірою залежить від включення як країни в цілому, так і її регіонів у міжнародну інтеграцію. Однак, інтеграційні процеси можуть давати як позитивні, так і негативні результати. Відтак, на макрорівні важлива роль відводиться координуванню заходів стимулювання інтеграції з боку спеціалізованих інституцій, утворених як державні інститути,

спеціальні міжвідомчі органи та інститути громадянського суспільства, а також інститути в межах спільних органів асоціації з ЄС. В Україні ця система досить розгалужена: Саміт Україна – ЄС, Головний департамент зовнішньої політики та європейської інтеграції Адміністрації Президента України, Комітет Верховної Ради України з питань європейської інтеграції, Урядовий комітет з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, міжнародного співробітництва та регіонального розвитку, Урядовий офіс з питань координації європейської та євроатлантичної інтеграції, Директорати / Управління стратегічного планування та європейської інтеграції при Міністерствах та відомствах, Департаменти міжнародного співробітництва та регіонального розвитку облдержадміністрацій, громадські інститути «Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС», «Українська національна Платформи Форуму громадянського суспільства Східного партнерства». У 2014 році запроваджено інститут заступників міністрів з питань європейської інтеграції, у 2016 р. – посаду Віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Однак, ця система інституцій є малоефективною. На думку експертів, їй заважає «низька ефективність системи державного управління в Україні, неналежна міжвідомча координація, кадрові проблеми..., брак оптимального планування процесу виконання Угоди та неузгодженість процесу її імплементації з внутрішніми реформами» [16, с. 12]. Важливим завданням повоєнної України буде перезавантаження механізму діяльності цих інституцій з метою усунення дублювання функцій, конкретизації кількісних показників ефективності у визначеній сфері впливу, персоніфікація відповідальності. При цьому, критеріями ефективності такого перезавантаження має бути повне слідування принципам розбудови міжнародної економічної інтеграції, серед яких: пріоритетність загальнонаціональних цілей та інтересів, системний і послідовний характер впроваджуваних заходів, адекватний механізм реалізації плану дій, підвищення ефективності;

- умовою сталості міжнародної економічної інтеграції є отримання її учасниками вигод від взаємодії, зокрема через реалізацію «ефекту масштабу». Важливою умовою формування таких вигод є розбудова якісної інфраструктури, яка б забезпечувала економію транспортних витрат, надавала доступ до достовірної ринкової інформації, розширювала можливості отримання додаткового фінансування, сприяла обміну науково-технічними розробками та досвідом. Частина таких проектів реалізується на регіональному рівні, але вони мають бути ланками єдиної інфраструктурної стратегії, що охоплює усі регіони України і орієнтована на використання їх географічних переваг з метою нівелювання регіональних диспропорцій;

- активним інструментом впливу на господарську діяльність є, серед іншого, надання документів дозвільного характеру, а інструментом впливу на зовнішньоекономічну діяльність – тарифне регулювання. З метою усунення штучних бар'єрів для виходу на зовнішні ринки передусім суб'єктів малого та середнього бізнесу митна справа в Україні потребує реформування. Україна змогла досягти певного прогресу у цьому напрямку у довоєнний період, але під час війни «слабкі місця» в системі стали ще більш очевидними. Тому питання відповідальності посадових осіб дозвільних органів, ефективного адміністрування митних операцій, цифровізації управління та модернізації прикордонних пунктів залишаються актуальними для періоду повоєнного відновлення країни;

- одним із напрямів сприяння міжнародній інтеграції в Україні має стати діяльність у сфері освіти та підготовки кадрів. Ми поділяємо висновки Йотам Маргаліт про те, що «менш освічені індивіди активніше виступають проти економічної інтеграції, ніж більш освічені» [17, с. 485], і що цю ситуацію часто використовують певні політичні гравці, які здобувають виборчі дивіденди риторикою, направленою на протидію інтеграційним процесам. Тому цілеспрямованість освітніх програм на вивчення сутності, механізму та можливих наслідків інтеграції є для нашої держави важливим і доцільним. Крім того, державні та громадські інституції сприяння інтеграції в Україні відчувають нестачу кваліфікованих кадрів, що є одним із чинників їх низької ефективності;

- у повоєнному відновленні України має активізуватись транскордонне та міжмуніципальне співробітництво з метою розширення просторових можливостей вільного

переміщення товарів, робочої сили й капіталів та усунення різноманітних адміністративних й економічних бар'єрів. Така практика створює передумови для використання інструментів співпраці на суміжних територіях та сприяє економії на масштабах. Розвиток ТКС та ММС в економічній сфері може здійснюватися за напрямками: розробка та реалізація спільних проєктів; розбудова прикордонної транспортної інфраструктури; обмін інформацією між установами та організаціями; охорона і відновлення екосистем регіонів; співробітництво щодо захисту прав інтелектуальної власності; визначення потреб і реалізація інвестиційних проєктів; надання інформаційно-аналітичної підтримки різним організаційним формам ТКС; підтримка відновлюваної енергетики та високотехнологічного перероблення відходів; співпраця в галузі освіти, культури, туризму та курортів тощо. У повоєнний період Україні необхідно поширювати практику розробки регіональних програм розвитку транскордонного та міжмуніципального співробітництва;

- важлива роль в економічному відновленні регіонів відводиться кластерам та асоціаціям і союзам підприємств окремих галузей. Передусім їх діяльність значима буде для відновлення промислового виробництва та розбудови інфраструктури. У цьому контексті ми позитивно оцінюємо ініціативу “Кластери України” – “Кластери ЄС та світу” (Clusters4Ukraine), яка має на меті мобілізувати кластери до масштабних проєктів з відновлення інфраструктури після закінчення війни, виробництво критичних продуктів та їх доставку в регіони, які цього потребують, максимальна підтримки учасників з числа малого та середнього бізнесу та інше [18]. На нашу думку, перенесення акценту відновлення передусім на кластерні утворення дає можливість сконцентрувати фінансові ресурси державно-приватного партнерства та міжнародної допомоги на вирішення першочергових проблем регіонів та підвищує ефективність їх використання через делегування частини управлінських функцій самим кластерам;

- активна популяризація кращих практик успішної зовнішньоекономічної діяльності та сприяння обміну досвідом переслідує на меті створення «демонстраційного ефекту», який, за висловом Тетяни Деркач, здійснює певний психологічний вплив на інші регіони, переконуючи їх у перевагах від участі в міжнародній інтеграції, та зрештою «призводить до «ефекту доміно», коли інші регіони, що не мають інтересу до інтеграції, але побоюються негативних моментів, висловлюють зацікавленість до інтеграційних процесів» [7, с. 64];

- потреба у постійному моніторингу результатів участі регіону в інтеграційних процесах вбачається нам значною у зв'язку з виявленими при проведенні аналізу диспропорціями. Ми погоджуємось також з думкою Олега Мороза, що економічна інтеграція «не може здійснюватися хаотично та безсистемно, а потребує поступовості руху до спільного майбутнього за чітко визначеним планом дій, суворої послідовності реалізації заходів «крок за кроком»» [4, с. 32]. Здійснюваний на постійній основі моніторинг інтеграційної активності та її результатів дозволить коригувати план заходів щодо реалізації стратегії регіонального розвитку та адекватно реагувати на поточні виклики.

Висновки. Темпи повоєнного відновлення України значною мірою залежатимуть від консолідації зусиль центральної влади, регіонів та громадськості щодо ефективного використання наявних фондів та залучення ресурсів від зовнішнього середовища. Запроваджена ще до війни реформа децентралізації підвищує увагу у цьому процесі до політики регіонального рівня. Окремим її важливим напрямом є стимулювання міжнародної інтеграції. Міжнародна економічна інтеграція розглядається автором як активне включення регіонів у процес інтернаціоналізації господарського життя, котрий по відношенню до економічної системи регіону виступає фактором підвищення її конкурентоспроможності. У статті була використана методика оцінювання схильності до міжнародної інтеграції регіонів та економічних районів країни за допомогою інтегрального індексу для п'ятирічного періоду. Проведений аналіз дозволив виявити певні диспаритети як всередині економічних районів України, так і між ними, які мають бути враховані в політиці повоєнного відновлення. Автором виділено ряд цілей політики стимулювання міжнародної інтеграції для мезо- та макрорівня. Їх реалізація в регіонах з високою інтеграційною активністю має спиратись на

коригуванні важелів впливу з метою концентрації зусиль на точкових проєктах відновлення. Для регіонів в низькою схильністю до міжнародної інтеграції доцільно переглянути механізм її управління, враховуючи досвід більш успішних регіонів. Більш детальна класифікація набору інструментів для такого управління може бути предметом подальших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Bella Balassa. The Theory of Economic Integration: An Introduction [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [https://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Theory%20of%20Economic%20Integration%20\(Belassa\).pdf](https://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Theory%20of%20Economic%20Integration%20(Belassa).pdf) (дата звернення 22.10.2023)
2. Hosny A.S. Theories of Economic Integration: A Survey of the Economic and Political Literature. *International Journal of Economy, Management and Social Sciences*, 2(5) May 2013, Pages: 133-155
3. Буряк Є.В. Генезис суспільного прогресу та теорія інтеграції: знання в перспективному розвитку підприємств та регіонів. *Економіка і організація управління*. 2019. №4 (36). С. 92-100. DOI 10.31558/2307-2318.2019.4.9
4. Мороз О.С. Міжнародна економічна інтеграція України: проблемні аспекти розвитку. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 2 (19). С. 27-34.
5. Резнічук М.С. Теоретичні засади економічної інтеграції. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2018. №8. С. 57-66.
6. Курах Л.В. Поняття та види міжнародної інтеграції: теоретико-правовий аналіз. *Держава і регіони*. 2020. № 4 (79) том 2. С. 11-16 DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4-2.2>
7. Деркач Т.В. Важелі та механізми управління інтеграційними процесами у регіональному економічному просторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Випуск 8, частина 1. С. 62-66
8. Лизун М.В. Архітектура сучасних процесів регіональної інтеграції. *Економіка і суспільство*. 2017. Випуск 13. С. 102-107
9. Созінова Є. І. Вплив синергії регіональної інтеграції на розвиток потенціалу транснаціоналізації країн Південно-Східної Європи: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. Спеціальність 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. Вінниця. 2021. – 23 с. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/9776/9698>
10. Babenko, V., Perevozova, I. Kravchenko, M., Krutko, M., Babenko D. Modern processes of regional economic integration of Ukraine in the context of sustainable development *E3S Web Conf. Volume 166, 2020 The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020)*. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016612001>
11. Sannwald, R., Stohler, J. Economic Integration. Vol. 2162. Princeton University Press, 2016. 278 p.
12. Резніков В.В. Методика оцінки організаційних передумов міжнародної економічної інтеграції України. *Бізнес-інформ*. 2011. №8. С.16-19
13. Макроекономічне районування України: історичні витоки, сучасність та перспективи / НАН України, Інститут регіональних досліджень; Відп. ред. С.Л. Шульц. - Львів, 2011,- 268 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»)
14. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
15. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#5>
16. Секторальна інтеграція України до ЄС: передумови, перспективи, виклики / Центр Разумкова за сприяння Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні. Київ, 2020. – 100 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf
17. Margalit Y. Lost in Globalization: International Economic Integration and the Sources of Popular Discontent. *International Studies Quarterly*. 2012. №56. С.484–500
18. Ініціатива Кластери України – Clusters4Ukraine URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/inicziatyva-klastery-ukrayiny-clusters4ukraine/>

References

1. Balassa, B. (2008) The Theory of Economic Integration: An Introduction / Reprinted (in English) URL: [https://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Theory%20of%20Economic%20Integration%20\(Belassa\).pdf](https://ieie.itam.mx/Alumnos2008/Theory%20of%20Economic%20Integration%20(Belassa).pdf)
2. Hosny, A.S. (2013) Theories of Economic Integration: A Survey of the Economic and Political Literature. *International Journal of Economy, Management and Social Sciences* 2 (5) (in English)
3. Buriak, Ye.V. (2019) Henezys suspilnoho prohresu ta teoriia intehratsii: znannia v perspektyvnomu rozvytku pidpriemstv ta rehioniv. [Genesis of social progress and integration theory: knowledge in the perspective development of enterprises and regions] *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia*. 4 (36). 92-100. DOI 10.31558/2307-2318.2019.4.9 (in Ukraine)
4. Moroz, O.S. (2019) Mizhnarodna ekonomichna intehratsiia Ukrainy: problemni aspekty rozvytku. [International economic integration of Ukraine: problematic aspects of development] *Shkhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*. 2 (19). 27-34. (in Ukraine)
5. Reznichuk, M.S. (2018) Teoretychni zasady ekonomichnoi intehratsii [Theoretical foundations of economic integration] *Zhurnal yevropeiskoho i porivnialnoho prava*. 8. 57-66. (in Ukraine)

6. Kurakh, L.V. (2020) Poniattia ta vydy mizhnarodnoi intehtatsii: teoretyko-pravovyi analiz.[Concepts and types of international integration: theoretical and legal analysis] *Derzhava i rehiony*. № 4 (79), 2. 11-16 DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.4-2.2> (in Ukraine)
7. Derkach, T.V. (2016) Vazheli ta mekhanizmy upravlinnia intehtatsiinymy protsesamy u rehionalnomu ekonomichnomu prostori [The levers and mechanisms for managing the integration processes in the regional economic space] *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo*. 8, 1. 62-66 (in Ukraine)
8. Lyzun, M.V. (2017) Arkhitektura suchasnykh protsesiv rehionalnoi intehtatsii [Architecture of modern regional integration] *Ekonomika i suspilstvo*. 13. 102-107 (in Ukraine)
9. Sozinova, Ye. I. (2021) *Vplyv synerhii rehionalnoi intehtatsii na rozvytok potentsialu transnatsionalizatsii krain Pivdenno-Skhidnoi Yevropy* [Impact of the regional synergy integration on the development of the transnationalization in the countries of South-Eastern Europe] [PhD thesis. Vasyl' Stus Donetsk National University]. Vasyl' Stus Donetsk National University Research Repository. <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/9776/9698>
10. Babenko, V., Perevozova, I. Kravchenko, M., Krutko, M. & Babenko D. (2020) Modern processes of regional economic integration of Ukraine in the context of sustainable development *E3S Web Conf.* Volю 166. The International Conference on Sustainable Futures: Environmental, Technological, Social and Economic Matters (ICSF 2020). <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202016612001> (in English)
11. Sannwald, R. & Stohler, J. (2016) *Economic Integration*. Princeton University Press (in English)
12. Reznikov V.V. (2011) *Metodyka otsinky orhanizatsiinnykh peredumov mizhnarodnoi ekonomichnoi intehtatsii Ukrainy*. [Methodology for assessing the organizational prerequisites for the international economic integration of Ukraine] *Biznes-inform*. 8. 16-19 (in Ukraine)
13. Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine (2011) *Makroekonomichne raionuvannia Ukrainy: istorychni vytyky, suchasnist ta perspektyvy* [Macroeconomic zoning of Ukraine: historical origins, modernity and prospects] (in Ukraine)
14. State Statistics Service of Ukraine (2023) <http://www.ukrstat.gov.ua/> Accessed 30 Oct 2023
15. Statistics Service of the National Bank of Ukraine <https://bank.gov.ua/> Accessed 30 Oct 2023
16. The Razumkov Centre (2020) *Sektoralna intehtatsiia Ukrainy do YeS: peredumovy, perspektyvy, vyklyky [Sectoral integration of Ukraine into the EU: prerequisites, prospects, challenges]* https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_sektor_eu_ukr.pdf (in Ukraine)
17. Margalit, Y. (2012) Lost in Globalization: International Economic Integration and the Sources of Popular Discontent. *International Studies Quarterly*. 56. 484–500 (in English)
18. OpenAI. (2022). *Iniatsiyya Klastery Ukrainy – Clusters4Ukraine* [AI text generation tool] <https://www.industry4ukraine.net/publications/inicziatyva-klastery-ukrayiny-clusters4ukraine/>] (in Ukraine)

Pochernina N.V., PhD, Associate Professor
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University
nataliia.pochernina@tsatu.edu.ua

INTERNATIONAL INTEGRATION OF UKRAINIAN REGIONS IN THE SYSTEM OF ECONOMIC POLICY GOALS

Abstract. Task statement. *Ukraine defends its right to implement European and Euro-Atlantic integration. The recovery of the country after the war will depend on the effectiveness of integration to a large extent. Specifying the goals of economic policy at the metho- and macro-level to stimulate the international economic integration of Ukraine in the post-war period is the purpose of this study.*

Research results. *The first task of this study was to calculate the propensity index for international migration of the regions and economic districts of Ukraine. The dynamics of the index are analyzed for the period 2016-2021. Formation of the integration activity matrix of the regions, taking into account the influence of the external environment of the relevant economic district, was the second task of the study. The third task provided for the identification of the main goals of intensifying the international integration of the regions of Ukraine in the post-war period.*

Conclusion. *It has been confirmed that the vast majority of border regions have an index of propensity for international integration from a medium to a high level. A significant gap between the integration activity of the city of Kyiv and other regions has been recorded. Attention is focused on the renewable potential of the Donetsk and Luhansk regions, which, even under the conditions of partial occupation, maintained integration activity at a medium and high level. Internal disparities for three out of six economic regions of Ukraine were revealed. The substantiation of the goals of the policy of stimulating international integration was carried out both for the national level and for the regions.*

Key words: *international integration, regional analysis, economic direct, integration propensity index, economic policy, metho- and macro-level goal*